

بررسی الگوی تدریس ساخت گرایی (E5) در تدریس

نازیلا بقایی

دانشجوی گروه علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد لامرد، لامرد، ایران

Nbaghaei1976@gmail.com

چکیده

مقاله حاضر، براساس پژوهشی با عنوان بررسی الگوی تدریس ساخت گرایی (E5) در تدریس تهیه شده است. از نظر طبقه بندی، روش ساخت گرایی جزو روش های فعال و اکتشافی است که بر تولید، کنترل و تعمیم دانش تأکید می کند. در فرآیند تدریس ساخت گرایی معلم و همه ی امکانات تسهیل کننده هستند و جزو خدمات آموزشی به حساب می آیند. بنابراین، در این روش، دانش آموز نقش اساسی را ایفا می کند. هدف جستجوی فعالانه فراگیرندگان از طریق فعالیت های گوناگون برای کشف راه حل ها، مفاهیم، اصول و قوانین، یکی از اهداف مهم در این روش است. داشتن روحیه ی کاوشگری برای ایجاد سؤال، طراحی، اجرا، ابداع و به دست آوردن جواب، یکی از ویژگی های ساخت گرایی است. الگوی تدریس از پویاترین و کارآمدترین، الگوهای تدریس است که در بسیاری از کلاس های دنیا با موفقیت در حال اجرا است. ساخت گرایی، یکی از نظریه های برگرفته از نهضت فلسفی- اجتماعی پست مدرنیسم در قرن بیستم است که شامل شاخه های روانشناسی، ریاضیات، هنر، و آموزش و امور تربیتی می شود. رشد سریع و پیشرفت چشمگیر علم و دانش انسانی در سال های اخیر، انسان امروزی را نیازمند روش ها و سیستم های نوین آموزشی برای گسترش آگاهی و همراهی با علم روز ساخته است. برای پاسخگویی به این نیاز اساسی، نظریه ساخت گرایی دیدگاه جدیدی را در زمینه آموزش مطرح می کند که جایگزین مناسبی برای سیستم سنتی به نظر می رسد. مطالعه حاضر از نوع توصیفی تحلیلی است و پس از بررسی مفاهیم با ارائه نتایج به پیشنهاد کاربردی پرداخته شده است.

واژه های کلیدی: روش تدریس، روش های فعال، روش تدریس (E5)، نظام آموزشی، یادگیری.

مقدمه^۱

پیشرفت سریع علوم و تکنولوژی، بشر امروز را در جمع‌آوری و طبقه‌بندی یافته‌های علمی ناتوان کرده است. زیرا پیشرفت علم در یک روز، گاه معادل یک صد سال در قرون گذشته می‌باشد و طبیعی است که آموزش سنتی برای انتقال علم با چنین پیشرفت سریعی ناتوان است (حمصی و عالی، ۱۳۹۲). برای رویارویی با انبوه چالش‌های هزاره‌ی سوم، هزاره‌ی دانایی و برای رسیدن به ارکان تعلیم و تربیت در قرن بیست و یکم یادگیری برای زیستن، یادگیری برای با هم زیستن، یادگیری برای دانستن، یادگیری برای انجام دادن نیاز به معلمان اثربخش و با انگیزه داریم. یعنی معلمی که ضمن آشنایی و آگاهی بر انواع الگوهای تدریس، با بهره‌گیری از الگوها و روش‌های تدریس مؤثر موجبات حفظ، پویایی و تکامل را در فراگیران ایجاد نماید و به آنان در تجزیه و تحلیل و بازسازی تجاربشان کمک می‌نماید (میرلوحی، ۱۳۹۳). در نظر گرفتن اهداف آموزشی در صورتی که امکان عملیاتی پیدا می‌نماید که به خوبی نیازسنجی شده باشد و تعلیم و تربیت یک اقدام آموزشی دقیق است. اقدامی که انتخاب ارزش‌ها را از میان امکانات ملزم می‌داند و به همین منظور، دست اندرکاران تعلیم و تربیت باید طبیعت رشد و نمو انسانی را بشناسند و ویژگی‌های اساسی جامعه را به صورتی که امروز موجود است و آن طور که در آینده پیش‌بینی می‌شود، درک نمایند (هاشمی، ۱۳۹۴، برنامه ریزی درسی (اصول و کاربرد)).

روش تدریس

در برگرفته‌ی مهمترین قسمت یاددهی و یادگیری است که از طریق آن اطلاعات و مفاهیم آموزشی به دانش‌آموزان یاد داده و فرایند یادگیری بواسطه آن صورت گرفته و ساختار اصلی یک برنامه آموزشی را تشکیل می‌دهد (شعبانی، ۱۳۹۳، ص ۲۳۴). روش تدریس در برگرفته‌ی مهمترین قسمت یاددهی و یادگیری می‌باشد که از طریق آن اطلاعات و مفاهیم آموزشی به دانش‌آموزان یاد داده و فرایند کلی یادگیری به واسطه‌ی این روش‌ها صورت گرفته می‌شود و در کل هر برنامه‌ی آموزشی جهان به ثمر رسیدن و دستیابی به اهداف و نتایج مستلزم بکارگیری روش تدریس مناسب و صحیح می‌باشد (رهنما و همکاران، ۱۳۹۲).

روش تدریس فعال

به روشی اطلاق می‌شود که در آن دانش‌آموزان در جریان آموزش نقش فعالی به عهده دارند و معلم نقش راهنما و هدایت‌کننده را ایفا می‌نماید و تعامل دو طرفه بین دانش‌آموزان و معلم وجود دارد (آقازاده، ۱۳۹۱، ص ۲۴۵).

الگوی تدریس ساخت گرایی 5E

این الگو مبتنی بر ساخت گرایی است که در آن فراگیران مفاهیم جدید را بر روی باورهای قدیم خود فعال می نمایند. هدف اساسی این الگو دستیابی به روحیه کارجمعی و کشف فعال و جستجو و کاوش است که به طوری فرصت آزمایش، تفکر خلاق و کشف را در اختیار فراگیران قرار می دهد (حریرفرش و صادقی، ۱۳۹۵).

ارتباط الگوی تدریس ساخت گرایی 5E با روش تدریس

ارتباط روش های تدریس با پیشرفت تحصیلی مسأله ای است که از جهات مختلف قابل بررسی می باشد و روش تدریس باید در عین ایجاد یادگیری به سیالی فکر و اندیشه نیز کمک کرده و باعث رشد یادگیری دانش آموزان گردد و زمینه ی پیشرفت تحصیلی آنان را فراهم سازد. در پی تغییرات نظام آموزشی، روش های تدریس نیز دگرگون شده و از شکل و نوع عملکرد در آن از روش معلم مدار به فراگیر تغییر رویه داده است ((Dangwal, P, kapur, p(2016)). روش تدریس 5E بر این اساس پایه ریزی شده است معلمان بتوانند از انرژی تعادل و همفکری دانش آموزان خود بهره مند شوند و امور درس را به کمک دانش آموزان سازماندهی نمایند و به صورت عمیق تر دانش آموزان در فرایند یادگیری درگیر باشند. در این شیوه دانش آموزان خود در فرایند یادگیری مشارکت اساسی دارد و می توانند مشاهده کنند و پژوهش نمایند و تجزیه و تحلیل، تفکر و محاسبه کرده و به مراجع مختلف مراجعه کرده و اطلاعات گذشته و حال را به هم پیوند می دهند و باعث ایجاد انگیزه آنان می گردد و دانش آموزان در رقابت گروه های کوچک و با یاری یکدیگر به یادگیری می پردازند (Martin. R, Shoho, D (2012)).

ساخت گرایی چیست؟

این اصطلاح ترجمه انگلیسی واژه Constructivism، به معنای ساختن و بنا کردن می باشد. در مبحث آموزش، ساختارگرایی بدین معناست که دانش انسان توسط خودش ساخته می شود (ابراهیمی، نبی الله. ۱۳۹۱). کسب دانش اصولاً یک جنبه فردی دارد و هر فردی به طور جداگانه آن را به دست می آورد و دانش مخصوص به خود را در ذهنش می سازد. به همین جهت، جوهر دانش را نمی توان از کسی به دیگری انتقال داد، بلکه باید از طریق جستجو و اکتشاف بدان رسید. ساختارگرایان معتقدند انسان نمی تواند مفهوم جدید و ناشناخته ای را بیاموزد، مگر آنکه بتواند آن را با دانش پیشین خود که در ذهن دارد و از تجربیات واقعی او بدست آمده پیوند دهد. نظریه ساختارگرایی شامل شاخه ها و دیدگاه های متفاوتی می شود، اما آنچه که همه این دیدگاه ها را با هم پیوند می دهد این است که "یادگیری" فرآیندی فعالانه و خاص ذهن هر فرد است. و این فرآیند عبارت است از ساختن روابط ذهنی میان مفاهیم و تصورات از یک سو و اطلاعات و تجربیات حاصل از دنیای واقعی خارج از ذهن از سوی دیگر (افشاری، غلامحسین، و حمید

عرفانفر. ۱۳۹۱). گرچه ساختارگرایی نظریه تازه‌ای در زمینه روانشناسی تربیتی به شمار می‌رود، اما ریشه‌های تاریخی آن را می‌توان در یونان باستان جستجو کرد. دیالکتیک سقراطی نمونه‌ای از این روش است، و هدف سقراط از گفتگوها و مباحثه‌های خود رسیدن به حقیقت از طریق مطرح کردن مقدمات ساده، به چالش کشیدن باورها و اندیشه‌های طرف مقابل، و بیان کردن اشتباهات و تناقض‌های فکری او و اصلاحشان بود. از پایه‌گذاران نظریه ساختارگرایی مدرن می‌توان به جان دیویی، ویگوتسکی، جروم برونر، دیوید آزوبل، و ژان پیاژه اشاره کرد.

الگوی تدریس ساختارگرا و ویژگی‌های معلم ساختارگرا:

طبق نظریه ساختارگرایی، همچنان که فیلسوف واقع‌گرای یونانی، افلاطون، نیز اشاره می‌کند (حسن ریحانی، لاله، سلیمان رسولی، و مصطفی شیخ زاده. ۱۳۹۱)، واقعیت آنچه که در جهان بیرون و خارج از ذهن انسان اتفاق می‌افتد نیست، بلکه واقعیت به آن مفاهیمی اطلاق می‌شود که انسان از این جهان خارجی در ذهن خود می‌سازد. برای آموختن هر چیزی، انسان‌ها تنها نیاز دارند که در ذهن خود بدان معنا ببخشند. بنابراین، در تدریس به جای تحمیل کردن تعدادی مفاهیم و تعریف‌های نظری و از پیش آماده شده و حل مسائل تکراری، باید راه ساختن مفاهیم در ذهن فراگیرنده را به او آموزش داد (کومز، آرتور رایت ۱۳۹۴). آموزش تخصصی معلمان، ترجمه‌ی: جواهر فروش زاده). همچنین فراگیرنده باید بیاموزد چگونه میان آن مفاهیم و دنیای واقعی ارتباط برقرار کند. بر این اساس، نقش معلم در فرآیند آموزش به کلی تغییر می‌کند. وظیفه معلم ساخت‌گرا، به جای طراحی و تهیه مواد خام درسی، تهیه و طراحی روش آموزش آن مواد است. معلم هرگز نباید با تلقین معلومات و دانش خود، ذهن دانش‌آموزان را به یک جهت مشخص بکشانند، بلکه تنها مقدمات و وسایل یادگیری و همچنین منابع اولیه لازم را فراهم می‌کند تا دانش‌آموز خود مسیر فکری خود را تشخیص داده و دنبال کند. در واقع نقش معلم در سیستم ساختارگرایی، نقش یک هدایتگر فعال و تسهیل‌کننده فرآیند یادگیری را دارد.

ویژگی‌های مثبت و منفی روش ساختارگرایی

روش ساختارگرایی مانند هر نظریه دیگری جنبه‌های مثبت و منفی خود را دارد. در این قسمت ابتدا به برخی از مزایای این نظریه و سپس به اشکال‌های آن اشاره می‌کنیم.

مزایا:

- نظریه ساختارگرایی دانش آموز محور است و یادگیری فعالانه را پرورش می‌دهد.
- در این روش به خاطر سپردن مطالب آموخته شده و کاربرد آنها آسانتر است، چون مبنای آموزش به جای حفظ کردن محض، بر درک و فهم است.

- این روش اعتماد به نفس فراگیرنده و استقلال فکری او را افزایش می‌دهد.
- می‌توان برنامه‌های درسی متنوعی را تنظیم کرد که دروس برای فراگیرندگان خسته‌کننده و تکراری نشوند (هاشمی، سید احمد، حضرتی، عباس (۱۳۹۴) اندازه‌گیری و سنجش در علوم تربیتی).
- دانش‌آموزان روش‌های حل مشکلات زندگی واقعی را با این روش بهتر می‌آموزند.
- فرصت اظهار آزادانه نظرات متنوع و حتی متناقض را به همه دانش‌آموزان می‌دهد.
- کار گروهی و همکاری با دیگران از اهداف مهم این روش است.
- دانش‌آموزان ترغیب می‌شوند از نظرات یکدیگر آگاه و بهره‌مند شوند.

انتقادات:

- این روش بسیار وقت گیر است و در نتیجه کمیت مواد آموزشی در یک دوره کاهش می‌یابد.
- تهیه و تدارک ابزار و وسایل مورد نیاز برای اجرای الگوی ساختار گرایی هزینه بالایی دارد.
- این روش تماماً بر فردیت دانش‌آموز تمرکز می‌کند و در واقع بار زیادی را بر دوش دانش‌آموز قرار می‌دهد که ممکن است خارج از توان یک دانش‌آموز معمولی باشد.
- دستاورد های اجرای این روش غیرقابل پیش‌بینی هستند.
- تنوع آراء و اندیشه‌ها را تشویق می‌کند در حالیکه نیاز به تثبیت یک رأی یا اندیشه محکم و مشخص است.

نظریه ساخت گرایی^۱

روش ساخت گرایی از قدم‌الایام مورد توجه بسیاری از صاحب نظران تعلیم و تربیت بوده و هست. با نگاهی به فلسفه آموزش و پرورش روشن می‌شود که سقراط به ساخت گرایی نظر داشته است (اصبت طبری، ابراهیم (۱۳۹۱). سقراط در جریان آموزش‌های خود مدام با ارائه سئوالات، تلاش می‌کرد فراگیران را به تفکر درباره خود و محیط پیرامون هدایت کند. علاوه بر سقراط پیروان او نیز به ترویج و توسعه روش ساخت گرایی توجه داشتند. در عصر حاضر صاحب نظران زیادی در شکل‌گیری روش ساخت گرایی نقش مهمی داشتند. از جمله کسانی که به روش ساخت گرایی توجه ویژه‌ای داشتند ژان ژاک روسو بود. او معتقد است، یادگیرنده باید خود به پدیده‌ها معنا دهد و شیوه عمل و فعالیت را خود تعیین نماید و یا جان دیویی بر محیط یادگیری، محیط و تجربه مستقیم تاکید داشتند و آقای برونر نیز بر عملیات ویژه ذهنی که از تجارب متفاوتی عاید می‌شد راغب بوده و یا آقای پیاز به جذب و انطباق و تعادل جوی نظر داشتند و آزوبل به شکل‌گیری ساختارهای ذهنی پافشاری می‌کردند (شواخی، علیرضا، نادری، عزت ا. . . ، عابدی، احمد (۱۳۹۵). ساخت گراییان به طرز ساختن یا پدیدآوری دانش بر مبنای تجارب شخصی، ساختهای ذهنی

و باورها تاکید می کردند و این ذهن است که دنیای خاصی را برای انسان می سازد. از نظر آنان هیچ جهانی واقعی تر از دیگری نیست و دنیای هرکسی بر خود او واقعیتی ملموس تر دارد. بر اساس نظریه ساخت گرایی هیچ واقعیت یا هستی به طور مستقل وجود ندارد. همه واقعیت ها وابسته به ذهن عامل های شناسایی (انسان ها) هستند و ذهن اساس و ابزار تعبیر و تفسیر رخدادها، اشیاء چشم اندازه های جهان است و چنین تفسیرها و تعبیرهای دانش را بنیان می نهند. با توجه به این که امروزه رویکرد آموزشی به نوآوری، خلاقیت و تولید دانش است و این مهم پایه یکی از ویژگی های روش تدریس مناسب می باشد تا جریان تدریس بر اصل تعامل یادگیرندگان با محیط و کشف حقایق بنا شود. از این رو روش ساخت گرایی تناسب ویژه ای با همین موضوع دارد. زیرا روش ساخت گرایی به دست آوردهای شخصی و تولید و ابداع روشها و مفاهیم توجه خاصی می شود و نیز باید توجه داشت که در این روش معلم و همه امکانات "تسهیل کننده" دانش سازی توسط دانش آموز و فراگیرندگان هستند.

مفاهیم اساسی روش ساخت گرایی:

- ۱- **مفهوم ساخت:** منظور از ساخت چارچوب مجموعه ای از مفاهیم است. مفاهیم مربوط به یک حادثه یا رخداد، یک نظام، دانش، یادگیرنده باید آگاهانه و به منظور معنا بخشیدن به انواع پدیده های هستی اقدام به ایجاد ساخت های ذهنی نمایند. بر اساس ساخت های ذهنی که همان باورها، اعتقادات و دانش را شامل می شود. به تفسیر هستی پردازند.
- ۲- **مفهوم دانش سازی یا ساخت دانش:** دانش سازی به معنی تولید ذهنی اطلاعات است. دانش آموز باید مسئولیت یادگیری و طرز یادگیری خود را بر عهده بگیرد و خود باید به انتخاب یا تدوین راهبردهای یادگیری اقدام نماید و اهداف یادگیری را خود معین سازد (سعیدی حیدرآبادی، لیلا، ۱۳۹۵).
- ۳- **مفهوم واقعیت:** در نظر به ساخت گرایی، واقعیت، آنچه در جهان و در مکان خاص و در خارج از ذهن انسان واقع اند نیست بلکه واقعیت معنایی است که فرد آنان را از جهان و هستی در ذهن خود ساخته است. (K, Peterson, 2013)

مراحل اجرایی روش تدریس ساخت گرایی:

- ۱- **جستجو و کاوش:** منظور از جستجو و کاوش پیدا کردن راه هایی برای دانش سازی توسط دانش آموزان می باشد در این قسمت دانش آموزان با کمک گرفتن از همه حواس خود به دانش سازی می پردازد. دانش سازی در طول جریان کاوش و جستجو اتفاق می افتد در این مرحله معلم می کوشد موضوع را مطرح کند و از دانش آموزان بخواهد اطلاعات مهارت ها و نظرات خود بیان کنند. این مرحله تقریباً مرحله نخست روش با روش مغزی و روش استقرار است. (تکوین مفهوم) (کریمی، حسین، ۱۳۹۶)

۲- تفهیم و تشریح: در این مرحله بحث و تبادل نظر در خصوص اطلاعات - مهارت‌ها و نظرات ارائه شده در مرحله نخست بین معلم و یادگیرندگان صورت می‌گیرد. به سخن دیگر تفاهم و توافق در مورد مسائل مطرح شده مهمترین اقدام این مرحله تلقی می‌شود معلم در این مرحله با طرح سؤال در پی چرایی و چگونگی استدلال فراگیرندگان است. معلم باید یادگیرندگان را هدایت کند تا نظرات و یافته‌های خود را با هم گروه‌های خود در میان بگذارد و همدیگر را در یافته‌های خود شریک نمایند.

۳- تعمیم و گسترش: در این مرحله معلم یادگیرندگان را یاری می‌کند تا یافته‌های جدید خود را تعمیم و گسترش دهند به بیان دیگر، بهبود و توسعه اطلاعات و مهارت‌های شخصی دانش آموزان و گسترش آنها برای سایر فراگیرندگان. در این مرحله و دانش آموزان با مطالعه منابع و کسب اطلاعات از افراد آگاه، موضوع بسط و گسترش می‌یابد. معمولاً با ارائه تکلیف از نوع بسطی و امتدادی می‌توان موضوع را گسترش داد (Ronald, F (2015)).

۴- بررسی و ارزشیابی: در این مرحله تمامی فعالیت‌ها، آموخته‌ها، مهارت‌ها و یافته‌ها توسط معلم و دانش آموزان مورد بررسی و ارزشیابی قرار می‌گیرد تا بدینوسیله میزان تغییرات پدیده آمده در تفکرات، تسلط بر مهارت‌ها، آموخته‌ها و تولیدات دانش مشخص شود. در این مرحله می‌توان برای ارزشیابی آموخته‌های فراگیرندگان از سئوالات تفکر برانگیز و ابزارهای مناسبی چون مصاحبه با افراد آگاه، مراجعه به منابع اطلاعاتی مفید استفاده کرد و باید نتایج بدست آمده از این مرحله در نظام یاددهی و یادگیری بکار گرفته شود. از نظر طبقه بندی، روش ساخت گرایی جزو روش‌های فعال و اکتشافی است که بر تولید، کنترل و تعمیم دانش تأکید می‌کند. این الگوی تدریس از پویاترین و کارآمدترین، الگوهای تدریس است که در بسیاری از کلاس‌های دنیا با موفقیت در حال اجرا است.

مراحل اجرای الگوی تدریس 5E

مراحل اجرای الگوی تدریس حاضر در ۵ مرحله برنامه‌ریزی و اجرا می‌شود؛ مراحل مورد نظر عبارتند از:

۱- درگیر کردن یا انگیزش:^۱ از آنجایی که برای انجام هر کاری، داشتن انگیزه مهمترین نقش را در پیشبرد انسان به سوی هدف دارد، در آموزش نیز ایجاد انگیزه نخستین گام برای یادگیری دانش آموز است. وظیفه معلم در این مرحله برانگیختن کنجکاوی و توجه دانش آموزان است؛ طرح یک معما، تعریف کردن یک داستان ناتمام، نشان دادن عکس یا فیلم، اجرای مطالب درس در قالب نمایشی کوتاه، و بازی‌های فکری، راه‌هایی برای جلب توجه دانش آموزان هستند.

۲- کاوش یا کاوش:^۲ پس از آنکه فضای کلاس به اندازه کافی جذاب شد، دانش آموزان به طور مستقیم به مشاهده و بررسی موضوع درس می‌پردازند. در این مرحله معلم تلاش می‌کند توجه دانش آموزان

1- Engaging
2- Exploration

را با طرح پرسش های تفکر برانگیز به سوی یک چارچوب دقیق و هدفمند فکری سوق دهد، اما هرگز نباید پاسخ مستقیمی به پرسش های دانش آموزان بدهد. همچنین، توصیه می شود که دانش آموزان به چند گروه تقسیم شوند تا علاوه بر استفاده از اندیشه های یکدیگر، دنبال کردن هدف از طریق افراد گروه را به جای تک روی بیاموزند و تمرین کنند. در این مرحله ابزار و وسایل مربوط به درس در اختیار دانش آموزان قرار گرفته و از آنها خواسته می شود با استفاده از آنها آزمایش کنند، مشاهده کنند، و مفاهیم درس را به طور عملی تجربه کنند.

۳- توصیف و تشریح: معلم در این مرحله از دانش آموزان می خواهد که مشاهده ها و آموخته هایشان را در اختیار یکدیگر قرار داده و برای آنها توضیح منطقی پیدا کنند. معمولاً در کارهای گروهی، از هر گروه یک نفر برای یادداشت مشاهدات و نکات مهمی که سایر اعضای گروه مطرح می کنند انتخاب می شود.

۴- شرح و بسط گسترش: پس از شنیدن نظرات و ایده های همه گروه ها، معلم باید افکار و استدلال های نادرست را مشخص کند و مفاهیم درست علمی را جایگزین شان کند. این مطالب درست نباید از طریق توضیح مستقیم به دانش آموز تفهیم شود. یک معلم ساخت گرا مطالب را تنها "لقا" می کند. همچنین معلم می تواند به توضیح عمیقتر و عنوان کردن مثال های بیشتر برای روشن کردن هر چه بیشتر درس بپردازد. در این مرحله حل تمرین ها و مسائل مربوط به درس انجام می شود.

۵. ارزشیابی: هدف از این مرحله آن است که دانش آموز از میزان پیشرفت سطح علمی خود آگاه شود. از این رو، بر خلاف روش قدیمی ارزشیابی معلم، این کار توسط خود دانش آموز صورت می پذیرد. می توان از هر گروه خواست که گزارش کار خود را نوشته و سپس آن را بررسی کنند (خود ارزیابی)، و یا اینکه گزارش ها بین گروه های مختلف پخش شود و هر گروه گزارش گروه دیگر را ارزیابی کند (دگر ارزیابی). استفاده از چک لیست های مشاهده، گفتگو و نظرخواهی از دانش آموزان در مورد فعالیت های یکدیگر، و تهیه پورت فولیوی خاص برای فعالیت های هر دانش آموز در طول دوره آموزش، می تواند به ارزشیابی بهتر تغییرات فکری و علمی دانش آموزان کمک کند. (دانشور، و همکاران (۱۳۹۳). دلیل نام گذاری الگوی تدریس ساخت گرایی به الگوی E۵، آغازشدن هر مرحله با حرف E است (شعبانی، حسن، ۱۳۹۳). برای درک بهتر این الگوی تدریس حاضر، درس حشرات از کتاب علوم اول راهنمایی بر اساس این ۵ مرحله آموزش داده می شود.

مرحله اول: درگیر شدن این مرحله برای جلب توجه کلاس به موضوع مورد آموزش و ایجاد هیجان و انگیزش در فراگیران طراحی شده است. یک سؤال جالب، یک داستان نیمه تمام، یک عکس خوب، ارائه یک فعالیت مناسب علمی و یا . . . می تواند مورد استفاده معلم قرار گیرد. مثال در آموزش درس

1- Explanation

2- Elaboration

3- Evaluation

حشرات معلم می تواند به افراد گروه فرصتی بدهد تا در یک مدت زمان تعیین شده در محیط اطراف خود به دنبال جمع آوری حشرات باشند.

مرحله دوم: کاوش در این مرحله که مطالعه بعد از انگیزه می باشد معلم از گروه ها می خواهد تا به مشاهده ی حشرات بپردازند.

مرحله سوم: توصیف در این مرحله معلم باید رشته ی کار را به دست دانش آموزان بدهد. دانش آموزان برای کار و فعالیت انجام شده توضیح منطقی و مستدل ارائه می دهند و به توصیف مشاهدات می پردازند.

مرحله چهارم: شرح و بسط بچه ها خوشحال هستند و چون با انگیزه کار را شروع کرده اند اطلاعات زیادی به دست آورده اند. آنها به کتاب های مختلف، دائرة المعارف ها، نرم افزارهای کامپیوتری و . . . مراجعه می کنند. معلم فقط به بچه ها راه جمع آوری اطلاعات را یاد می دهد و نشان می دهد که چگونه می توانند خودشان مشکلات را حل کنند.

مرحله پنجم: ارزشیابی مستمر در طول انجام فعالیت و از مرحله اول آغاز شده است. در این مرحله برای ارزشیابی پایانی معلم می تواند از یک روش بسیار جالب استفاده کند به این صورت که از هر گروه بخواهد گزارش کاملی از رفتار، ساختمان و . . . حشرات توصیف کنند. سپس گزارش را در اختیار گروه دیگر یا حتی کلاس دیگر قرار دهد تا بر اساس توصیفی که از حشره در گزارش شده شکل حشره را بکشند.

تعلیم و تربیت لازمه یادگیری

تعلیم و تربیت جمع پدیده ها و فعالیت هایی است که انسان را در این فراگرد یاری می کند و به او اجازه می دهد تا دنیا را روشن تر و آگاهانه تر و دقیق تر ببیند و هنر دیدن و زیستن را به او بیاموزد. از آن جا که هیچ کس جز خود انسان به خوبی نمی تواند چنین اهدافی را تأمین سازد و در نتیجه انسان هم یگانه هدف اصلی تعلیم و تربیت است که بین وسیله و هدف ارتباطی متقابل و تأثیر پذیر صورت گیرد و یادگیری به صورت کامل و مطلوب و مناسب شکل می گیرد (هاشمی، ۱۳۹۱، فرهنگ و تعلیم و تربیت). در دنیای کنونی تغییرات شتابنده در علوم برنامه ریزان را به این فکر انداخته است که چگونه می توان یادگیری را فراتر از دوره های رسمی آموزشی برد. برای این امر از طرف متخصصان امر تعلیم و تربیت راهکارهای گوناگونی بیان شده است از قبیل آموزش مهارت هایی در دوران تحصیلات، افزایش انگیزه آنها در راستای امر یادگیری، دوره های آموزشی مناسب و استفاده از فناوری و ارزشیابی مطلوب در امر آموزش می باشد (زین و همکاران؛ ۲۰۱۵). دیدگاه و رویکرد و روش یک فرد نسبت به تعلیم و تربیت و تبع آن نسبت به برنامه ی درسی منعکس کننده ی دقیق جهان بینی اوست (صفوی، ۱۳۹۲). این جهان بینی نسبت به برنامه های درسی بیانگر موضع گیری اساسی انسان درباره ی فرایند یاددهی- یاددهی، اهداف، نقش محیط آموزشی، نقش معلم و . . . است. تعیین رویکردها و روش های یک برنامه درسی از جمله مراحل حساس و ضروری

برنامه‌ریزی درسی است که چارچوب نظری و مفهومی یک برنامه درسی را به خوبی پی‌ریزی می‌کند. شالوده‌ی اساسی آن را بنیادهای فلسفی، ارزشی، فرهنگی، اقتصادی، دینی و اجتماعی تشکیل می‌دهند. روشن شدن دیدگاه، رویکرد و روش سبب انتظام در مؤلفه‌های برنامه درسی می‌گردد (مارتین و شاهو، ۲۰۱۵). به صورت کلی روش‌های تدریس ارتباط مستقیم با مکانیزم یادگیری فراگیران دارد.

روش فعال تدریس بر اساس الگوی تدریس 5E

روش‌های فعال تدریس به گونه‌ای هستند که ذهن انسان در آن فعال است و معلم شرایط یادگیری را فراهم می‌کند و مهارت‌های ذهنی و قابلیت‌های تفکر را به خوبی تقویت می‌نماید و ماهیت روش‌های فعال نیز به گونه‌ای است که کلاس را به منزله‌ی تفکر و مرکز تفکر و رهبری تربیتی جریان تفکر است و می‌تواند در رشد و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان نیز مؤثر باشد. بهبود و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان از وظایف اصلی نظام آموزشی کشورهاست و ارتقاء این مهارت باید یکی از نتایج و پیامدهای قطعی تعلیم و تربیت رسمی باشد، به گونه‌ای که دیگر نیازمند برنامه‌های تکمیلی بهبود تحصیلی دانش‌آموزان نباشیم. آرتور (۱۳۹۴)، بر این باور است که یک معلم مؤثر باید گنجینه‌ای از الگوها و روش‌های تدریس مختلف داشته باشد تا به هنگام ضرورت و بر حسب نوع درس و شرایط تدریس یک یا برخی از آنها را به کار گیرد و با بهره‌گیری از انواع الگوهای فعال تدریس موجبات کسب مهارت‌ها را فراهم آورده و لوازم زندگی را در دانش‌آموزان، این شهروندان آینده‌ی دهکده‌ی جهانی به وجود آورند. در همین راستا حریر فرش و صادقی (۱۳۹۵)، بیان می‌دارند که بهره‌گیری از الگوهای مناسب تدریس موجب تقویت توانایی ذهنی شاگردان، افزایش انگیزه‌ی درونی فراگیران، ارتقای خلاقیت فراگیران، افزایش توانایی حل مسئله و یادگیری بهتر می‌گردد. یادگیری بدون تلاش و فعالیت و تعامل با محیط صورت نخواهد گرفت. کسی که می‌خواهد یاد بگیرد، باید فعالیتی متناسب با علاقه و توان خود داشته باشد. اگر در روش تدریس معلم این نکات در نظر گرفته نشود، مدرسه و کلاس برای شاگرد جالب و جذاب نخواهد بود. به همین دلیل امروزه روش‌های نوین تدریس با تأکید بر فعالیت دانش‌آموزان ابداع شده است که روش تدریس ساخت‌گرایی 5E یکی از این روش‌ها می‌باشد.

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های تحقیق حاضر نشان می‌دهد که اگرچه شرایط و امکانات آموزشی یکی از عوامل مؤثر در جریان یادگیری است. ولی بدون شک نیروی انسانی و به ویژه معلم از مهمترین عوامل تشکیل‌دهنده‌ی محیط‌های آموزشی است. تأثیر موقعیت و امکانات مناسب بر هیچ فردی پوشیده نیست، اما امکانات و تجهیزات بدون وجود معلم کارایی لازم را نخواهد داشت. معلم با شناخت امکانات به تجهیز مناسب محیط‌های آموزشی

می‌پردازد، محیط‌های آموزشی را سازماندهی می‌کند، موقعیت آموزشی مناسب را به وجود می‌آورد و با شناخت استعداد؛ علایق و توانایی شاگردان آنان را در طریق صحیح یادگیری هدایت کند. البته چنین نقشی به دانش و اعتقاد معلم بستگی دارد. اگر چه کنجکاوی و ارضای آن از بدیهی‌ترین احتیاجات شاگردان است. اما اگر معلم به نظریه‌ها و اصول یادگیری آشنا نباشد و تدریس را فقط انتقال واقعیت‌های علمی بداند و تجارب یادگیری را منحصر به نشستن در کلاس، گوش دادن و حفظ کردن مطالب شنیده شده یا نوشته شده در کتاب تصور کند، مسلم است که در تقویت کنجکاوی و پرورش استعداد و تفکر علمی شاگردان چندان موفقیتی به دست نخواهد آورد.

پیشنهادهای کاربردی

- علاقه به توسعه توانایی‌های فکری پدیده‌ای نیست که در عصر حاضر مورد توجه قرار گرفته است چنین علاقه‌ای در تاریخ تعلیم و تربیت ریشه دارد.
- لذا در این خصوص پیشنهاد می‌گردد:
- روش‌های تدریس فعال بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در سه حیطه‌ی شناختی مهارتی و نگرشی درس اجتماعی مؤثر هستند.
- نباید آموزش و ارزشیابی از آموخته‌های دانش‌آموزان اختصاص به یک مکان آن هم مدرسه داشته باشد.
- در یادگیری مشارکتی شاگردان از طرق بحث و مشورت در قالب گروه می‌توانند راه‌حل‌های گوناگونی را برای حل مسأله ارائه دهند.

فهرست منابع و مآخذ

الف) منابع فارسی

- اصبت طبری، ابراهیم (۱۳۹۱). بررسی مقایسه‌ای اثرات آموزش روش‌های فعال تدریس بر افزایش میزان خلاقیت دانش‌آموزان پایه‌ی چهارم ابتدایی استان مازندران، مرکز پژوهش و تحقیقات آموزش و پرورش استان مازندران.
- افشاری، غلامحسین، و حمید عرفانفر. (۱۳۹۱)، الگوی تدریس ساخت‌گرایی. آموزش ریاضی بر مبنای فناوری تدریس و آی تی.
- آقا زاده، محرم (۱۳۹۱). راهنمای روش‌های نوین تدریس، انتشارات آیژ.
- ابراهیمی، نبی‌الله. (۱۳۹۱)، آموزش ریاضی بر اساس ساخت‌گرایی. ریاضی بیست.
- حریر فروش، زهرا، صادقی، مهرناز (۱۳۹۵). الگوی تدریس ساخت‌گرایی SE، تهران: انتشارات آموزش علوم.
- حسن ریحانی، لاله، سلیمان رسولی، و مصطفی شیخ زاده. (۱۳۹۱)، روش تدریس ساخت‌گرایی و نمونه‌هایی از تدریس مباحث الکتریسته کتاب فیزیک ۱ و آزمایشگاه. اتحادیه انجمن‌های علمی-آموزشی معلمان فیزیک ایران.
- حمصی، فردوس، عالی، شهین دخت (۱۳۹۲). تکنولوژی آموزشی، اصفهان: انتشارات امیرکبیر.
- دانشور، میترا، غلامحسینی، احمد، اسپیدکار، محبوبه، روشندل، علی اکبر، حمزه بیگی، طیه، صفاری نظری، مهدخت (۱۳۹۳). کتاب راهنمای معلم تفکر و پژوهش ششم دبستان، اداره‌ی کل چاپ و توزیع کتب درسی.
- رهنما، اکبر، طباطبایی، فرزانه، علین، حمید (۱۳۹۲). آسیب‌شناسی تربیت دینی دانش‌آموزان از دیدگاه مدیران مدارس راهنمایی شهر تهران، دو فصلنامه پژوهش‌های یادگیری، ش ۲۱، ص ۵۱.
- سعیدی حیدرآبادی، لیلا (۱۳۹۵). بررسی نقش آموزش نگارش خلاق به روش SE در درس انشا بر پرورش خلاقیت نوشتاری دانش‌آموزان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمانشاه.
- شعبانی، حسن (۱۳۹۳). مهارت‌های آموزش و پرورشی (روش‌های فنون تدریس)، انتشارات سمت.
- شواخی، علیرضا، نادری، عزت ا. . . ، عابدی، احمد (۱۳۹۵). مقایسه‌ی تأثیر سه رویکرد یاددهی-یادگیری دانش‌آموزان در درس زیست‌شناسی، مجله‌ی دانشور رفتار، ش ۲۴، صص ۵۳-۶۴.
- صفوی، امان ا. . . (۱۳۹۲). کلیات روش‌ها و فنون تدریس، انتشارات معاصر.
- فضلی، رخساری، جوادی، محمد جعفر (۱۳۹۵). بررسی مقایسه‌ای تأثیر تدریس روش فعال و غیرفعال بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در درس تعلیمات اجتماعی، فصلنامه تعلیم و تربیت، ش ۲، ص ۴۱-۳۹.

- کریمی، حسین (۱۳۹۶). بررسی مقایسه‌ای اثرات آموزش روش‌های فعال تدریس بر افزایش میزان خلاقیت دانش‌آموزان پایه‌ی چهارم ابتدایی استان مازندران، مرکز پژوهش و تحقیقات آموزش و پرورش استان مازندران.
- کومز، آرتور رایت (۱۳۹۴). آموزش تخصصی معلمان، ترجمه‌ی: جواهر فروش‌زاده، تهران: انتشارات رشد.
- میرلوحی، سیدحسین (۱۳۹۳). در جستجوی معیارهایی برای انتخاب محتوا، فصلنامه تعلیم و تربیت، ش ۲، ص ۱۱.
- هاشمی، سید احمد (۱۳۹۱). فرهنگ و تعلیم و تربیت، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد لامرد.
- هاشمی، سید احمد (۱۳۹۴). برنامه‌ریزی درسی (اصول و کاربرد)، انتشارات تایماز.
- هاشمی، سید احمد، حضرتی، عباس (۱۳۹۴). اندازه‌گیری و سنجش در علوم تربیتی، انتشارات تایماز.

(ب) منابع لاتین

- ___ Dangwal ,P,kapur ,p(2016). Learning through teaching : peer – mediated instruction in evasive education. Journal of Educational technology,pp. 40:pp. 5-22.
- ___ Martin. R, Shoho, D (2012). Investigating the effect of service history and age on teachers' management style, Academy of Management Vol(1)30,pp. 204-10.
- ___ Peterson, K (2013). The Effect of Pervasive Learning and Teaching Methods on Students' Academic Performance, National educational association , Vol19(4, pp. 11-29.
- ___ Ronald, F (2015). the effects of collaborative learning and active participation in learning achievement for learners, Cambridge Journal of education, Vol11(4), pp. 28-37.
- ___ Sapon , sgevin, M & Schniedewind ,N (2014). why (even)gifted children need cooperative learning. Education Leadership , January Vol4(3),pp. 57 – 69.
- ___ Zain, Z, M, Muhammad, Atan, Hanafi Idrus, Rozhan(2015). The impact of information and communication technology(ICT) on the management practices of Malaysian Smart Schools, International Journal of Educational Development, Vol 24(3). pp. 201–21.

